

Rettsikkerhet ved bruk av besøksforbud som forebyggende tiltak

Juridisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (OPPG300)

Politihøgskolen

2016

Kand.nr : 359

Antall ord: 6572

Innhold

1. Innledning og problemstilling.....	3
1.1 Innledning.....	3
1.2 Overordnet problemstilling.....	3
1.3 Avgrensninger.....	4
1.4 Oppgavens struktur.....	4
2 Metode og begrepsavklaring.....	5
2.1 Metode og rettskilder.....	5
2.2 Hva er forebygging.....	7
2.3 Begrepet rettssikkerhet.....	9
3. Hva er besøksforbud.....	9
3.1 Innledende definisjon.....	9
3.2 Historikken bak bestemmelsen om besøksforbud.....	9
3.3 Materielle vilkår for besøksforbud i eget hjem.....	12
3.4 Prosessuelle vilkår for besøksforbud i eget hjem.....	13
3.5 Hvordan ivareta rettssikkerheten ved bruk av besøksforbud i eget hjem som forebyggende tiltak?.....	14
3.6 Besøksforbud som straff?.....	18
3.7 EMK.....	18
4 Avsluttende betraktninger.....	19
5 Litteraturliste.....	20

1. Innledning og problemstilling

1.1 Innledning

Under mitt praksisår som B2-student opplevde jeg bruken av besøksforbud som tidvis vilkårlig. Jeg vil trekke frem et tilfelle hvor en far ble gitt besøksforbud ovenfor sitt eget hjem, hvor han bodde med sin kone og to felles barn på 2 og 4 år. Årsaken til besøksforbudet var at hans kone hadde ringt politiet og hevdet seg fysisk mishandlet. En ukes tid senere kom det frem at hun ikke var blitt utsatt for fysisk vold, men at de kranglet om penger og hvem som bidro mest i hjemmet. Kona sa at hun ønsket å vise mannen at hun også hadde makt i forholdet, selv om hun ikke bidro økonomisk.

Jeg snakket mye med begge partene i saken. Mannen var veldig frustrert. Han følte seg urettferdig behandlet og ydmyket av staten. Han syntes det var ille å ikke få se sine barn, og uttrykte at det var pinlig å måtte spørre venner om husly fordi han selv ikke fikk lov til å oppholde seg i sitt eget hjem. Mannen sa at ingen ville høre på det han hadde å si, og at politiet bare antok at kona fortalte sannheten. Han følte seg stemplet som en konemishandler, selv om han etter eget utsagn aldri hadde lagt hånd på sin kone. Ingen av partene var tidligere omhandlet i politiets registre.

1.2 Overordnet problemstilling

Den overordnede problemstillingen for denne oppgaven er i hvilken grad rettssikkerheten ivaretas ved bruk av besøksforbud i eget hjem som forebyggende tiltak, etter straffeprosessloven (strpl.) § 222a.

Bakgrunn for valg av oppgaven

Ved bruk av besøksforbud i eget hjem som forebyggende tiltak, står man overfor en situasjon der det er vurdert som nødvendig å gripe inn umiddelbart, for å hindre at det blir begått en «straffbar handling overfor en annen person», jf strpl. § 222 a, fjerde ledd, jf. første ledd bokstav a).

Det har oppstått en situasjon der det er vurdert som nødvendig med umiddelbar inngripen, uten at det er tid eller anledning til å gjennomgå en omfattende prosess i forkant. Det innebærer at tiltak blir iverksatt uten bred etterforskning, og uten at avgjørelsen har gjennomgått en rettsprosess. For den som blir beskyttet av et besøksforbud, er dette en trygghet. På den andre siden så vil den manglende prosessen i forkant kunne representere en

tilsvarende utrygghet for den som besøksforbudet er rettet mot, slik saken fra praksisåret er et eksempel på.

Denne avveiningen mellom grundighet og effektiv forebygging står sentralt i oppgaven.

1.3 Avgrensninger

I noen tilfeller er den som forbudet retter seg mot dømt for vold eller annet mot den som forbudet skal beskytte. Da fremstår besøksforbudet som et forsøk på å verne og gjenopprette tryggheten til den som har blitt utsatt for kriminelle handlinger. Denne oppgaven vil imidlertid fokusere på besøksforbud som forebyggende tiltak, uten forutgående dom. Videre vil oppgaven avgrenses til å omhandle besøksforbud i eget hjem. En annen form for besøksforbud er kontaktforbud etter straffelovens § 57, som kan idømmes sammen med annen straff. Oppgaven vil ikke gå nærmere inn på dette.

Det bemerkes at oppgaven i stor grad omtaler tilfeller der det er menn som får besøksforbud i eget hjem. Det understrekes at dette er av praktiske årsaker, da det er kvinnemishandling som gjerne omtales i litteratur og forarbeider. Det er imidlertid klart at det også finnes menn som lever i voldelige forhold dominert av kvinner, noe det heldigvis er mer fokus på i dag enn for bare få år siden.

1.4 Oppgavens struktur

Oppgaven vil innledningsvis i kapittel 2 gi en oversikt over det aktuelle rettskildebildet. Videre vil det bli sett nærmere på hva som ligger i oppgavens to sentrale begreper «forebygging» og «rettssikkerhet».

I kapittel 3 vil oppgaven først gjøre rede for hva et besøksforbud innebærer, sette det i en historisk kontekst, og videre drøfte hvorvidt rettssikkerheten blir ivaretatt ved bruk av besøksforbud i eget hjem. Kapittelet vil i den forbindelse se nærmere på både vilkårene i lovbestemmelsen, forarbeidene og internasjonal rett. Det stilles også spørsmål ved om besøksforbud er, eller oppleves som, straff.

Videre følger avsluttende betraktninger i oppgavens kapittel 4.

2 Metode og begrepsavklaring

2.1 Metode og rettskilder

Det har vært utfordrende å finne kilder som drøfter rettssikkerhet ved bruk av besøksforbud i eget hjem som forebyggende tiltak. Den primære rettskilden har vært lovtekst og forarbeid.

Lovtekst

Besøksforbud er regulert i straffeprosessloven § 222 a. Lovbestemmelsen angir vilkårene for bruk av besøksforbud. Utgangspunktet er at lovteksten skal tolkes ut fra det som er en naturlig språklig forståelse av ordlyden.¹ En presis lovtekst er den beste måten å sikre forutberegneligheten for borgerne. Med forutberegnelighet menes borgernes mulighet til å selv kunne gjøre seg kjent med og vurdere innholdet i loven, og dermed også vite noe om når loven kan anvendes på den situasjonen de selv befinner seg i. Ved hjelp av en tydelig og tilgjengelig lovtekst kan borgerne selv gjøre seg kjent med vilkårene for besøksforbud, og konsekvensene ved brudd på besøksforbud. Dette bidrar til å sikre rettssikkerheten.

Forarbeid

Lovens forarbeider er det skriftlige materialet som har blitt til under arbeidet med lovforslaget. Forarbeidene til loven er derfor viktige rettskilder, og kan si noe mer om lovens formål og hvordan loven skal forstås. Forarbeidene kan gi viktige holdepunkter når lovteksten ikke alene gir svar.² Oppgaven vil vise at loven har blitt endret flere ganger, og det er derfor henvist til ulike forarbeider. De som er mest aktuelle og benyttet i denne oppgaven er NOU 1992:16 og forarbeidene til lovendringen som trådte i kraft i 2003, Ot.prp. nr. 109 (2001–2002).

Det er klart at lovendringene har kommet på grunn av et ønske om å tydeliggjøre innholdet i bestemmelsen om besøksforbud, og det har ikke vært et ønske om praksisendring. De gamle forarbeidene er derfor fortsatt aktuelle og gode rettskilder, sammen med forarbeidene til endringsloven som trådte i kraft i 2003.

Rettspraksis

---

¹ Steinar Fredriksen, *Innføring i strafferett*, 3. utgave, Oslo 2013, side 49

² Fredriksen, side 50

Når det gjelder rettspraksis er det først og fremst dommer fra Høyesterett som veier tungt som rettskilde i henhold til juridisk metode. Høyesterett tolker lovbestemmelser og forarbeider, og dommer fra Høyesterett kan også legge grunnlaget for ulovfestede regler og praksisendring.

Underrettspraksis, det vil si praksis fra tingrett og lagmannsrett, har ikke like stor vekt som rettskildefaktor som Høyesterett. Det er likevel vanlig at tingrettene legger betydelig vekt på lagmannsrettsavgjørelser.³ I arbeidet med denne oppgaven er det ikke funnet dommer fra Høyesterett som direkte omhandler besøksforbud i eget hjem som forebyggende tiltak. Det refereres imidlertid til en dom som omhandler sannsynlighetskravet for ordinært besøksforbud. Kunnskap om sannsynlighetskravet som ligger i ordlyden «grunn til å tro» som er vilkåret ved ordinært besøksforbud, kan vi videre bruke som støtte for å finne sannsynlighetskravet som ligger i ordlyden «nærliggende fare», som er vilkåret for besøksforbud i eget hjem. Oppgaven vil også vise til en dom fra Oslo Tingrett, som ikke er rettsskapende, men som likevel er interessant fordi den er et eksempel på at tingretten har avvist videre besøksforbud i eget hjem.

Juridisk teori

Juridisk teori har begrenset vekt i henhold til den juridiske metoden, men det er likevel en relevant kilde. Selv om litteraturen vanligvis ikke har selvstendig vekt som rettskilde, kan den likevel bidra til å forstå grunnlaget for regelen.

Øvrig litteratur

I arbeidet med denne oppgaven har det vært nyttig å lese seg opp på annen litteratur på politifaglig område, samt boken «Bjørnen Sover» som gir nyttig innsikt i tematikken rundt familievold. Når det gjelder forståelsen av selve lovbestemmelsen og inspirasjon til hvordan oppgaven kunne struktureres på en god måte, har det vært nyttig å lese masteroppgaver fra det juridiske fakultet som omhandler besøksforbud. Dette har vært nyttig for å få et oversiktsbilde, selv om de ikke kan ilegges vekt som rettskilde i oppgaven.⁴ Det har for øvrig ikke latt seg gjøre å finne oppgaver eller annen litteratur som i særlig grad går i dybden på rettssikkerhetsperspektivet ved bruk av besøksforbud i eget hjem.

Internasjonal rett

---

³ Fredriksen, side 51-52

⁴ Oppgaven har ikke sitert masteroppgavene, men vil likevel føre dem opp på litteraturlisten, da de innledningsvis var til god hjelp for forståelsen av bestemmelsen

I Norge gjelder Menneskerettighetene (EMK) som norsk rett, og skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen norsk lovgivning. Med dette har menneskerettighetene fått en meget sterk stilling i norsk rett.⁵ Denne oppgaven har ikke mye fokus på internasjonal rett, av hensyn til oppgavens lengde og omfang. Menneskerettighetene (EMK) er på de fleste områder godt dekket av mer nasjonale regler.⁶ Oppgaven vil likevel kort gjøre rede for artikkel 8 om retten til privat og familieliv, og hvor vidt besøksforbud er i strid med denne retten.

2.2 Hva er forebygging

Å forebygge betyr å være i forkant, og slik forhindre at noe negativt skjer. I dag har forebygging blitt en av de viktigste måtene samfunnet beskytter og trygger borgerne på.⁷

Når vi snakker om trygghet for borgerne går det et skille mellom opplevd trygghet og faktisk trygghet. Den opplevde tryggheten har en selvstendig verdi og er derfor ønskelig oppnå hos publikum. Likevel gir den ikke noen beskyttelse mot kriminalitet. En opplevd trygghet gir større frihet til å leve et liv uten frykt. Forebygging handler slik om å gjøre en forskjell samt å bidra til å gjenskape tryggheten og livskvaliteten til mennesker. Vi skal senere se at besøksforbud kan gi en opplevelse av trygghet.

Forebygging er et politisk felt, og handler i stor grad om politiske prioriteringer. Det er viktig at fagfeltet er basert på kunnskap og kritisk refleksjon, slik at man unngår at feltet kun blir arena for syning og symbolsk handlekraft.⁸

For å forebygge kriminalitet aksepterer vi omfattende virkemidler som kan gå på bekostning av andre verdier. Vi aksepterer for eksempel overvåkning og kroppsskanning. Fordi forebygging blir sett på som noe godt og det kan ligge ulike hensyn bak, er det viktig at all forebygging drøftes ut fra både de hensikter den er ment å ha, og hvilke konsekvenser den vil få. Det er nødvendig for å ha mulighet til å forhindre at forebyggingen får for store negative og utilsiktede konsekvenser.⁹ Slike negative konsekvenser kan for eksempel være at forebyggingen fremstår som en trussel for rettssikkerheten i stedet for en styrke. På denne

---

⁵ Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg (red.), *Barnekonvensjonen – barns rettigheter i Norge*, Oslo 2008, side 5

⁶ Høstmælingen, Kjørholt, Sandberg, side 5

⁷ Elisabeth Myhre Lie, *I Forkant*, 2. utgave, Oslo 2015, side 19 -20

⁸ Myhre Lie, side 20

⁹ Myhre Lie, side 20

måten kan forebyggende arbeid være med på å bryte ned tillitten til politiet, fremfor å bygge den opp.

Politiet er samfunnets hovedleverandør av trygghet. Det forventes at politiet skal beskytte borgerne og redusere kriminaliteten. Dette fremgår også av formålsbestemmelsen til Politiloven. Det fremgår av Politiloven § 1 annet ledd at «*Politiet skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgerens rettssikkerhet, trygghet og alminnelig velferd for øvrig*».

Besøksforbud i eget hjem benyttes primært for å hindre fremtidig vold, ofte i nære relasjoner. En av de første som skrev om kvinnemishandling i Norge, var forfatteren Margaret Johansen. Hun hadde selv levd i et voldelig forhold og beskrev den psykiske volden og ventetiden som den verste. Det å vente på det neste slaget. Hun ble imidlertid avvist hos forlaget sitt i 1972, da de mente at boken om kvinnemishandling ikke kunne gis ut fordi slike ting er ikke «noe som skjer».¹⁰ I dag har vi heldigvis kommet lenger.

Daværende justisminister Knut Storberget var initiativtaker, og skrev forord til boken «Bjørnen sover» i 2007. Boken er en artikkelsamling som setter fokus på familievold. Han skriver i sitt forord at «den fysiske volden som skjer hjemme står ikke alene. Trusler og spenninger skaper ofte et massivt psykologisk press». Videre skriver han at det er problematisk at volden skjer hjemme, på det stedet vi skal føles oss tryggest. «Det å ikke ha noe sted å gå, ikke ha noen å ringe til, og stigmatiseringen ved å si ifra, skaper ytterligere smerte».¹¹

Vi har altså kommet et langt stykke på vei i å erkjenne at fysisk og psykisk vold i hjemmet er et omfattende problem. Det er nødvendig med tiltak for å støtte de som har vært utsatt for vold, samt å forebygge at mishandlingen skjer. Dette kan gjenskape følelsen av trygghet i eget hjem.

---

¹⁰ Siri Lindstad, «Det er jo ikke bare å gå», Bjørnen sover, Oslo 2007, side 13

¹¹ Knut Storberget, «Men man kan jo aldri være trygg», Bjørnen sover, Oslo 2007, side 8

2.3 Begrepet rettssikkerhet

Det er ikke enkelt å gi en presis definisjon av begrepet rettssikkerhet. Det er en formulering som ofte brukes som en honnørbetegnelse, for å si om noe har gått riktig for seg.¹²

Eckhoff sammenfatter begrepet rettssikkerhet som at borgerne i samfunnet skal være beskyttet mot overgrep og vilkårlige inngrep fra myndighetenes side, og at borgerne skal ha mulighet til å forutberegne sin rettsstilling og forsvare sine rettslige interesser.¹³ Muligheten til maktmisbruk må begrenses gjennom presise regler som overlater mindre til skjønnsmessige vurderinger. Denne oppgaven tar for seg forholdet mellom myndighetene og den som besøksforbudet er rettet mot, og mellom myndighetene og den som besøksforbudet skal beskytte. Oppgaven vil derfor definere rettssikkerhet som det som Eskeland har omtalt som kjernen i begrepet, nemlig individets beskyttelse overfor overgrep fra myndighetene.¹⁴

3. Hva er besøksforbud

3.1 Innledende definisjon

Et besøksforbud er et forbud mot å oppholde seg på, eller oppsøke bestemte steder eller personer. Denne oppgaven er begrenset til å se nærmere på forbud mot å oppholde seg i eget hjem.

3.2 Historikken bak bestemmelsen om besøksforbud

I Norge har man hatt en form for besøksforbud hjemlet i straffeloven fra 1902. Straffelovens § 33 ga hjemmel til å forby en person å oppholde seg på bestemte steder, forutsatt at vedkommende hadde begått en kriminell handling i forkant. Hjemmelen ble med andre ord benyttet som en del av en strafferettslig reaksjon. Med den gamle rettsstilstanden var det imidlertid ikke tilstrekkelig at den som hadde utført kriminelle handlinger skapte frykt eller uro. Det måtte foreligge en straffbar handling i umiddelbar nærhet, for at det skulle bli aktuelt å benytte bestemmelsen.

Arbeidet med en ny bestemmelse startet med et lovforslag fra Offerutvalget, som ble nedsatt av Justisdepartementet i juni 1988. Formålet med utvalget var å se på tiltak som kunne styrke

---

¹² NOU 2009:15

¹³ Kjønstad m.fl., *Barnevern, fylkesnemnder og rettssikkerhet*, Oslo 2002, side 394

¹⁴ Kjønstad m.fl., side 27

stillingen til fornærmede i straffesaker. Utvalget skulle særlig ta for seg voldsofres stilling.¹⁵ Det fremkom av arbeidet som ble gjort at straffesystemet ikke var egnet som hovedløsning i saker som gjaldt familievold. Utvalget fremhever i forarbeidene at det er behov for forebyggende hastetiltak i voldssaker, som kan treffes raskt og etter initiativ fra politiet. Det ble vist til at «gjerningsmannen vender tilbake til sitt offer igjen og igjen. Offeret utsettes for stadig nye overgrep i form av vold, trusler, trakasserings osv. fra kjent gjerningsmann.» Videre fremhever utvalget at «det er en belastning for mennesker å måtte leve i stadig frykt i sitt eget miljø.»¹⁶

Offerutvalget fremhever at det er grunn til å vurdere om det er behov for å kunne ilegge besøksforbud uavhengig av om det faktisk er begått eller begås en straffbar handling, og viser til at behovet vil være særlig stort i familievoldssaker. Fornærmede i familievoldssaker «slites ofte mellom sin nære tilknytning til den faren truer fra og behovet for å komme ut av en umulig livssituasjon som skyldes samme person».¹⁷

Det ble vurdert at det i slike saker vil være ineffektivt og lite hensiktsmessig å måtte vente på at en etterforskning, eventuelt en dom, skal sørge for tilstrekkelig beskyttelse av offeret. Det fremkom et ønske om endring, og i forarbeidene ser vi tydelig at det forebyggende perspektivet er i fokus.

Bestemmelsen om besøksforbud kom inn i straffeprosesslovens § 222 a i 1994 (trådte i kraft i 1995). Loven har senere blitt endret flere ganger, og den siste endringen trådte i kraft i januar 2003.

Vi ser altså et skifte ved innføringen av strpl. § 222 a, der det nå kunne gis besøksforbud i den hensikt å forebygge, før det har blitt begått en kriminell handling. Dette var en ønsket utvikling, som særlig var begrunnet i økt fokus på vold mot kvinner i hjemmet.

I oktober 2001 sendte Justis- og politidepartementet ut et forslag om flere endringer i strpl. § 222 a. Endringene gikk først og fremst på presiseringer av ordlyden, og oppbygging av lovteksten. Et av spørsmålene som ble stilt i høringsnotatet var imidlertid om det skulle være adgang til å ilegge besøksforbud i felles eller eget hjem.¹⁸

---

¹⁵ NOU 1992:16

¹⁶ NOU 1992:16, kap VII, punkt 1

¹⁷ NOU 1992:16, Kap VII, punkt 4

¹⁸ Justisdepartementet, Høringsnotat, oktober 2001

Departementet videreførte dette forslaget om at besøksforbud i eget hjem skulle hjemles i bestemmelsen, og gjennomførte det ved å særskilt regulere adgangen i strpl. § 222 a, tredje ledd.¹⁹

Den historiske utviklingen av bestemmelsen viser med all tydelighet at forebygging har stått i fokus, og at det er et ønske om å gripe inn overfor vold i hjemmet før den inntreffer. Dermed har besøksforbud blitt et viktig grep for å gi kvinnene en opplevelse av trygghet i eget hjem.

Dagens bestemmelse om besøksforbud lyder i sin helhet som følger

«Påtalemyndigheten kan nedlegge besøksforbud dersom det er grunn til å tro at en person ellers vil

- a) begå en straffbar handling overfor en annen person,*
- b) forfølge en annen person,*
- c) på annet vis krenke en annens fred, eller*
- d) begå ordensforstyrrelser som er særlig belastende for en annen person.*

Slikt forbud kan også nedlegges til beskyttelse for en nærmere avgrenset krets av personer. Forbudet kan nedlegges dersom den som forbudet skal beskytte, har begjært det, eller allmenne hensyn krever det. § 170 gjelder tilsvarende.

Besøksforbudet kan gå ut på at den forbudet retter seg mot, forbys

- a) å oppholde seg på et bestemt sted, eller*
- b) å forfølge, besøke eller på annet vis kontakte en annen person.*

Er det nærliggende fare for en handling som nevnt i første ledd bokstav a, kan personen forbys å oppholde seg i sitt eget hjem,

Besøksforbudet kan begrenses på nærmere angitte vilkår.

Besøksforbudet skal gjelde for en bestemt tid, høyst ett år av gangen. Besøksforbud i eget hjem kan vare i høyst tre måneder av gangen. Besøksforbud kan bare opprettholdes så lenge vilkårene er oppfylt.

Påtalemyndighetenes beslutning om å ilegge et besøksforbud skal være skriftlig og angi den forbudet er rettet mot, den det skal beskytte og grunnlaget for forbudet. Tilsvarende

---

¹⁹ Ot.prp. nr 109 (2001-2002)

gjelder en beslutning om ikke å ilegge et besøksforbud. Den forbudet er rettet mot og den det skal beskytte, skal underrettes om påtalemyndighetene beslutning ved en kopi av beslutningen. En beslutning om å ilegge et besøksforbud skal likevel forkynnes for den som forbudet er rettet mot. Den forbudet er rettet mot, skal også gjøres kjent med følgene av å bryte forbudet, jf. straffeloven § 342. Avslår påtalemyndigheten en begjæring om besøksforbud skal det opplyses om retten til å bringe avslaget inn for retten etter sjette ledd tredje punktum. Er det fare ved opphold, kan beslutningen etter første og annet punktum gis muntlig, men den skal snarest mulig nedtegnes.

Den som forbudet er rettet mot, kan straks eller senere kreve beslutningen brakt inn for retten. Påtalemyndigheten sørger for at han blir gjort kjent med denne rett. Dersom beslutningen kreves brakt inn for retten, skal påtalemyndigheten snarest råd og så vidt mulig innen 5 dager etter at kravet ble fremsatt, oversende saken til retten. Oversittes fristen, skal grunnen opplyses i rettsboken. Dersom den forbudet er rettet mot ikke er avhørt av politiet, skal det opplyses om grunnen i påtegningen til retten.

Påtalemyndigheten skal snarest råd og så vidt mulig innen 5 dager etter at en beslutning om å ilegge en person besøksforbud i eget hjem er forkynt, bringe beslutningen inn for retten. Sjette ledd fjerde og femte punktum gjelder tilsvarende.

En beslutning om ikke å ilegge besøksforbud kan bringes inn for retten av den et forbud skal beskytte. Den et besøksforbud er rettet mot, og den det skal beskytte, skal varsles om rettsmøter. Begge parter har rett til å være til stede og til å uttale seg. Bistandsadvokat oppnevnt etter § 107 a første og fjerde ledd kan også uttale seg selv om den forbudet skal beskytte, ikke møter. Rettens avgjørelser treffes ved kjennelse. Reglene i §§ 184 og 243 gjelder tilsvarende så langt de passer.»

Oppgaven vil nå ser nærmere på de materielle og de prosessuelle vilkårene for besøksforbud i eget hjem. Videre vil det drøftes hvor vidt de bidrar til å sikre rettssikkerheten til den som får besøksforbudet rettet mot seg.

3.3 Materielle vilkår for besøksforbud i eget hjem

Denne oppgaven er begrenset til besøksforbud i eget hjem. Det kan besluttes besøksforbud i eget hjem dersom det er «grunn til å tro» at den forbudet retter seg mot ellers vil begå en

straffbar handling overfor en annen person. Det fremgår av bestemmelsen i tredje ledd at faren må være «nærliggende».

Grunn til å tro

Bestemmelsen om besøksforbud innebærer at påtalemyndighetene kan forby en person å oppholde seg på et bestemt sted eller forby ham å forfølge, besøke eller på annen måte kontakte en annen person, person jf. annet ledd. Dette kan gjøres når det er «grunn til å tro at vedkommende ellers vil begå en straffbar handling overfor en annen person, forfølge en annen person eller på annet vis krenke en annens fred eller begå ordensforstyrrelser som er særlig belastende for en annen person», jf. første ledd. De tre sistnevnte alternativene kan være oppfylt selv om den handlingen man frykter, ikke er straffbar. I vilkåret «grunn til å tro» ligger at det må være en nærliggende og reell risiko for at personen eller vil opptre som beskrevet i hendelsen, jf. Rt 1998 s. 1638. Det kreves ikke skjellig grunn til å tro dette (sannsynlighetsovervekt).²⁰

Ordlyden «grunn til å tro» innebærer at man må ha noen konkrete holdepunkter, men at det ikke er krav om sannsynlighetsovervekt for å ilegge en person besøksforbud, når det er tale om besøksforbud som ikke begrenser retten til å oppholde seg i eget hjem.

Nærliggende fare

Når det gjelder forbud mot opphold i eget hjem, så skiller dette seg ut, da det i slike tilfeller er krav om sannsynlighetsovervekt, jf. ordlyden «nærliggende fare».²¹ Det må være mer sannsynlig at det blir begått en kriminell handling, enn at det ikke blir begått en kriminell handling. Et krav om sannsynlighetsovervekt kan være med å øke graden av rettssikkerhet.

3.4 Prosessuelle vilkår for besøksforbud i eget hjem

Det må foreligge begjæring eller allmenne hensyn

Forbud kan nedlegges på begjæring fra den det skal beskytte, eller når allmenne hensyn krever det, jf. første ledd siste punktum. Det sistnevnte alternativet innebærer at forbud kan nedlegges, selv om den det skal beskytte, skulle være uenig i det, for eksempel hvis det er et avhengighetsforhold mellom denne og overgriperen.²² Brudd på besøksforbud er straffbart etter straffeloven av 1902 § 342 første ledd bokstav c.

---

²⁰ Fredriksen, side 225-226

²¹ Ot.prp. nr 109 (2001-2002), side 45, og Fredriksen side 225-226

²² Fredriksen, side 225-226

Beslutning om besøksforbud

Påtalemyndigheten har kompetanse til å treffe beslutning om besøksforbud. Beslutning skal være skriftlig, angi hvem forbudet angår, og hva som er grunnlaget for forbudet. Videre skal begge parter informeres om beslutningen, og motta en kopi av denne jf. strpl. § 222 a, femte ledd. Det fremgår videre at forbudet skal forkynnes for den som forbudet retter seg mot, og at vedkommende skal informeres om «følgene av å bryte forbudet, jf. straffeloven § 342».

Rettslig prøving

Loven angir at «Påtalemyndigheten skal snarest råd og så vidt mulig innen 5 dager etter at en beslutning om å ilegge en person besøksforbud i eget hjem er forkynt, bringe beslutningen inn for retten» jf. syvende ledd. Dette innebærer at en etterfølgende prøving i retten er obligatorisk når det gjelder besøksforbud i eget hjem, jf. ordlyden «skal».

Besøksforbudets varighet

Besøksforbudet skal gjelde for en bestemt tid. Når det gjelder besøksforbud i eget hjem, kan det gjelde i høyst tre måneder av gangen

Partenes rett til informasjon og kontradiksjon

Det fremgår at begge parter skal «varsles om rettsmøter», og begge parter har «rett til å være til stede og kan uttale seg» i retten jf. åttende ledd, andre og tredje setning.

3.5 Hvordan ivareta rettssikkerheten ved bruk av besøksforbud i eget hjem som forebyggende tiltak?

Vi ser at det ved en beslutning om besøksforbud i eget hjem er flere lovbestemte krav til prosessen som er ment å bidra til rettssikkerheten. Det understrekes at rettssikkerhet ikke er en absolutt. Det er ikke noe som enten er til stede, eller ikke. Man snakker heller om i hvilken grad rettssikkerheten på ulike områder blir ivaretatt.

Det må foretas en interesseavveining mellom de to partene, jf. ordlyden som sier at det «kan» nedlegges besøksforbud.

Ordlyden «nærliggende fare» sier noe om at det må være sannsynlighetsovervekt for besøksforbud i eget hjem. Det stilles altså et strengere sannsynlighetskrav enn ved øvrige besøksforbud, der det er bare er krav om at det skal være «grunn til å tro». Lovgiver har bevisst valgt en annen formulering når det gjelder besøksforbud i eget hjem.

Hensynet til den som besøksforbudet retter seg mot tilsier at det er behov for strengere vilkår når det gjelder eget hjem, sammenlignet med andres hjem eller andre steder. Det er svært inngrepene å miste retten til å bli værende i sitt eget hjem. På den andre siden vil imidlertid et strengere krav til sannsynlighet, eller en strengere risikovurdering, kunne medføre at terskelen for besøksforbud i hjemmet blir for høy ut fra et forebyggende perspektiv.

Det fremgår av ordlyden i bestemmelsen at påtalemyndigheten «kan» nedlegge besøksforbud. En naturlig forståelse av formuleringen «kan» viser til at det er en konkret vurdering som må foretas.

Videre fremgår det av forarbeidene at man ved å stille krav til «nærliggende fare», sikrer at «hensynet til overgriperen blir tillagt tilstrekkelig vekt i den interesseavveiningen som må foretas mellom de to parter».²³

Når det i forarbeidene uttales at det foretas en interesseavveining, så er en naturlig forståelse at det må foretas en konkret helhetsvurdering av om det skal ilegges besøksforbud i eget hjem, eller ikke.

En helhetsvurdering

At en slik helhetsvurdering ligger til grunn for utfallet, kan på den ene siden bidra til at det treffes færre urimelige avgjørelser. På den andre siden kan det føre til at det blir vanskeligere for borgerne å forutberegne sin rettsstilling.

Forarbeidene sier at besøksforbud er en alvorlig innskrenkning av handlefriheten til den besøksforbudet retter seg mot. Det må derfor foretas en vurdering der «overveielser om fare for overgrep, og kunnskap om tidligere overgrep og om fremsatte trusler.» vil være en del av en helhetsvurdering.²⁴ Det må med andre ord være forholdsmessighet mellom mål og middel.

Dersom den besøksforbudet retter seg mot, tidligere har begått overgrep eller fremmet trusler, er det momenter som kan peke i retning av et besøksforbud som et ledd i å forebygge at noe lignende skal skje igjen. Motsatt, kan en helhetsvurdering peke i retning av at et besøksforbud er uforholdsmessig dersom vedkommende aldri har agert på en slik måte tidligere.

En slik forholdsmessighetsvurdering kan være med å sikre en grad av rettsikkerhet, da det legger til rette for at flere forhold må vurderes, og ikke bare ordene til den som besøksforbudet skal beskytte, som har bedt om besøksforbudet.

---

²³ Ot.prp. Nr 109 (2001-2002) side 28

²⁴ Ot.prp. nr.33 (1993-1994) side 44

Det er klart mye mer inngripende å gi besøksforbud i eget hjem, enn øvrig besøksforbud. Det peker i retning av det selvsagt er riktig med sannsynlighetsovervekt. På den andre siden, så er den potensielle faren for den som besøksforbudet skal beskytte mer akutt, og vanskeligere å beskytte seg mot når den oppstår i eget hjem. Alternativet er at den som trenger beskyttelse selv må flytte fra hjemmet. Det kan være både praktisk og emosjonelt vanskelig i en situasjon der man lever med vold. I forarbeidene omtales dette, at kvinnen skal slippe å velge mellom to onder. Å bli værende i et voldelig hjem, eller å forlate hjemmet sitt.

Vi ser at det kan være krevende å foreta en helhetsvurdering, og at det noen ganger kan grense mot en skjønnsmessig vurdering av hva som vil være det beste utfallet. I et rettssikkerhetsperspektiv kan store rom for skjønn åpne for maktmisbruk. Videre kan det få uheldige utfall som at forholdsvis like tilfeller vurderes ulikt, og at bruken av besøksforbud kan variere fra landsdel til landsdel. Det er en utfordring med tanke på likhetsprinsippet, og med tanke på borgernes forutberegnelighet.

På den andre siden, kan skjønnsbaserte avgjørelser vær en trygghet, fordi det bidrar til å sikre en individuell vurdering av hver sak. Det blir imidlertid viktig med gode rutiner og tiltak for å møte de utfordringer som følger når muligheten til kontradiksjon kommer først etter at avgjørelsen om besøksforbud er fattet, og trådt i kraft.

Forholdsmessighetsvurdering etter strpl. § 170 a

At det må foretas en konkret helhetsvurdering er videre i samsvar med proposjonalitetsvurderingen som fremgår av strpl. § 170 a. Det fremgår av strpl § 222 a at strpl. § 170 a «gjelder tilsvarende». Bestemmelsen i § 170 a oppstiller to begrensninger i adgangen til å nedlegge besøksforbud, av hensyn til den som besøksforbudet retter seg mot. For det første skal det bare brukes når det er «tilstrekkelig grunn til det», og for det andre skal det ikke brukes dersom det «etter sakens grad og alvor ellers ville være et uforholdsmessig inngrep».²⁵

Det fremgår av forarbeidene til strpl. § 222 a at «Påtalemyndigheten og retten må fastsette omfanget av besøksforbudet ut fra hva som fremstår som hensiktsmessig og nødvendig, og ikke mer omfattende enn at det gir tilstrekkelig beskyttelse».²⁶

---

²⁵ Besøksforbud er ikke et tvangsmiddel, men et forebyggende tiltak. Det følger likevel av loven selv og av forarbeidene (ot.prp.nr. 109 (2001-2002)) at vilkårene i § 170 a gjelder.

²⁶ Ot.prp. nr 109 (2001-2002), side 46

Dette innebærer at besøksforbudet ikke må være mer inngripende enn det er nyttig i den aktuelle situasjonen. Risikoen og inngrepet må stå i forhold til hverandre. Det fremgår av forarbeidene at sentrale momenter ved helhetsvurderingen er konkret atferd, kunnskap om tidligere overgrep og mulige trusler.²⁷

I Rt. 1998 s. 1638 legges det til grunn at ved vurdering av forholdsmessigheten av et besøksforbud vil «..påtalemyndighet og domstolene måtte foreta en interesseavveining, hvor blant annet risikoen for mer alvorlige overgrep, den krenkedes alder, og virkningen av forbudet for den det rammer, må trekkes inn.”

Vilkårene for å nedlegge besøksforbud i eget hjem, er strengere enn for øvrig besøksforbud. Årsaken til dette er at et besøksforbud i eget hjem utgjør et mye større inngrep i den personlige friheten. Den som besøksforbudet retter seg mot må flytte ut av hjemmet sitt, og holde seg borte så lenge besøksforbudet varer. I vurderingen må det fremgå at et eventuelt besøksforbud står i forhold til den risikoen som den som skal beskyttes ellers vil være utsatt for.

Etterfølgende rettsbehandling som rettsikkerhetsgaranti

Loven oppstiller krav om at besøksforbud i eget hjem skal behandles i retten innen fem dager. Det er altså en etterfølgende kontroll i rettsapparatet. Spørsmålet er om denne kontrollen fungerer som en rettssikkerhetsgaranti.

På den ene siden så medfører den etterfølgende kontrollen at den forbudet retter seg mot, først får mulighet til kontradiksjon etter at besøksforbudet er nedlagt, og vedkommende har mistet retten til å oppholde seg i eget hjem. Det er ikke vanskelig å forstå at den forbudet retter seg mot, kan oppleve dette som svært inngripende, og at det er vanskelig å akseptere at han ikke får mulighet til å uttale seg i forkant av beslutningen. Et besøksforbud i eget hjem vil nok kunne oppleves både som praktisk krevende, og som krenkende, selv i den forholdsvis korte tiden det tar før saken behandles i retten. Det kan tenkes at det, særlig på små steder, vil oppleves som stigmatiserende å bli fratatt retten til å oppsøke sitt eget hjem, fordi partneren din eller andre familiemedlemmer hevder at du er til fare for dem, og påtalemyndigheten har vurdert det som nærliggende, uten at du selv har fått tale din egen sak. Dette kan peke i retning av at rettssikkerheten for den som besøksforbudet er rettet mot, er svekket i disse tilfellene.

---

²⁷ NOU 1992:16, side 69-70

På den andre siden så er tanken bak besøksforbud i eget hjem at det skal være mulig å gripe inn med forebyggende tiltak. I de aktuelle tilfellene vil risikoen ved å vente på en prøving i retten, kunne bli fatale for den som trenger beskyttelse. I det perspektivet er det nødvendig at prøvingen i retten kommer først etter at besøksforbudet er nedlagt og trådt i kraft.

Ut fra et rettssikkerhetsperspektiv er det likevel viktig at besøksforbud ikke bare blir vurdert som en ren rutinesak og at man ikke senker terskelen til et nivå der alle er potensielle voldsmenn frem til det motsatte er bevist.

Et eksempel der påtalemyndighetens begjæring om fortsatt besøksforbud i eget hjem ikke ble tatt til følge av retten er en kjennelse fra Oslo tingrett. Den aktuelle saken gjaldt besøksforbud og forbud mot opphold i eget hjem etter vold mot kone. «Ut fra de forklaringer som ble gitt i retten, ser retten det slik at det ikke er grunn til å tro at siktede på nytt skal begå en straffbare handling overfor sin kone, og retten finner også at det vil være uforholdsmessig å opprettholde besøksforbudet, jf. straffeprosessloven § 170 a.» For å begrunne dette, viste retten særlig til at de begge ønsket besøksforbudet opphevet, og at de sammen var innstilt på å søke profesjonell hjelp.²⁸

3.6 Besøksforbud som straff?

Straff er en reaksjon som tradisjonelt er definert som et onde staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertrædelsen, i den hensikt at han skal føle det som et onde.²⁹ Det er ikke tvilsomt at besøksforbud er ment som et forebyggende tiltak, og ikke som straff.

Det kan imidlertid ikke sees bort fra at den som besøksforbudet retter seg mot, sannsynligvis vil oppleve det som en form for straff. Og frem til behandlingen i retten, er det en opplevelse av en straff uten dom. Selv om besøksforbud rent juridisk ikke er å anse som straff, så betyr ikke det at opplevelsen av straff er mindre reell for den som ikke får oppsøke sitt eget hjem. Som polititjenestemann i en slik situasjon, er det viktig å være bevisst dette i møtet og i kommunikasjonen med vedkommende.

3.7 EMK

I Norge gjelder den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK), som norsk rett. Spørsmålet er derfor om bruk av besøksforbud i eget hjem som forebyggende tiltak er i strid med EMK artikkel 8, om retten til familie- og privatliv. At en person mister retten til å oppsøke sitt eget hjem som følge av et besøksforbud etter strpl. § 222 a, kan i utgangspunktet

---

²⁸ TOSLO-2006-123906

²⁹ Jon Gisle (red), «jusleksikon», 3.utgave, Oslo 2007, side 313

peke i retning av at hans rett til familie- og privatliv er krenket. Det fremgår imidlertid av EMK artikkel 8, andre ledd, at staten på visse vilkår kan gjøre innskrenkninger i rettighetene, blant annet for å forebygge kriminalitet. Det innebærer at dersom et besøksforbud i eget hjem ikke skal stride mot artikkel 8, så må inngrepet for det første være hjemlet i loven, jf. «in accordance with law». Videre må besøksforbudet være nødvendig i et demokratisk samfunn, jf. «necessary in a democratic society». Det er klart at besøksforbud er hjemlet i strpl. § 222 a, og videre at det i mange tilfeller er vurdert som et nødvendig inngrep. Et besøksforbud i eget hjem vil da ikke være i strid med EMK. På den andre siden er det også klart at det kan tenkes tilfeller der det ikke vil være et nødvendig eller forholdsmessig inngrep, og at et konkret besøksforbud dermed vil være i strid med EMK. Det vurderes imidlertid at store deler av vurderingen er den samme som blir foretatt i en ordinær forholdsmessighetsvurdering. Av hensyn til ordgrense og omfang, vil oppgaven ikke gå nærmere inn på dette.

4 Avsluttende betraktninger

Politiet blir stadig målt på resultater og fremgang på ulike områder. På det forebyggende området er dette krevende. Det er krevende å synliggjøre det arbeidet som blir gjort for å forebygge familievold, blant annet gjennom bruk av besøksforbud, da man ikke vet sikkert hva utfallet hadde blitt dersom det ikke hadde blitt iverksatt forebyggende tiltak. Vi vet at mange av de som blir beskyttet av et besøksforbud selv opplever det som en trygghet. Det er også en målsetting at de ved hjelp av en opplevd trygghet skal kunne senke skuldrene i sitt eget hjem, uten å kjenne på frykt for vold fra noen i nær relasjon. Det er imidlertid vanskelig å si noe om hvilken effekt et besøksforbud i eget hjem har på den faktiske tryggheten til de som skal beskyttes, da det er en krevende oppgave å telle hendelser som ikke har funnet sted.

Nettopp det forebyggende perspektivet er det som også kan gjøre det vanskelig for de besøksforbudet retter seg mot. De kan komme i en situasjon der de blir fratatt retten til å oppsøke eller oppholde seg i eget hjem, fordi det vurderes som sannsynlig at de ellers vil begå en kriminell handling. All den tid en kriminell handling ikke rent faktisk er begått i forkant av dette, vil det være en risiko for at mennene blir urettmessig holdt borte fra hjemmet sitt. Det er i så fall svært inngripende. I kampen mot vold i hjemmet må vi vokte oss for å komme i en situasjon der alle menn er potensielle voldsmenn, frem til det motsatte er bevist. Mannen som omtales innledningsvis i oppgaven, opplevde at han ble stemplet på en slik måte. Det er uheldig. Det er forståelig at han kan oppleve dette som et overgrep, og at hans rettssikkerhet

er truet. Det er ikke tvil om at besøksforbud kan være svært belastende. Som oppgaven har vist til, så er imidlertid ikke rettssikkerhet en verdi som enten er, eller ikke er. Det er grader av rettssikkerhet, og vi må strebe etter et best mulig vern mot overgrep. Når lovgiver har gitt hjemmel til en etterfølgende prøving i retten innen fem dager, så er det et forsøk på å reparere eventuell skade. For mange vil det oppleves som for lite, for sent. Likevel så er kanskje dette en konsekvens vi må tåle dersom det skal være mulig å jobbe forebyggende med familievold. I strafferetten tales det om at man heller ønsker at skyldige går fri, enn at uskyldige blir dømt. I denne oppgaven ser vi at besøksforbud som forebyggende tiltak nærmest har snudd dette på hodet. Det er vurdert at konsekvensen av at et besøksforbud ikke blir ilagt, kan være så alvorlig at det aksepteres akutte og svært inngripende tiltak, som ikke prøves i retten før etter at det er trådt i kraft.

I det praktiske virket som polititjenesteperson er det desto viktigere å være seg bevisst at menneskene dette gjelder ikke er dømt, og at selv om de er ilagt besøksforbud i eget hjem. Utgangspunktet må være at de ikke er annet enn uskyldig frem til det motsatt er bevist. Det er selvsagt viktig i alt arbeid som politi, men gjennom praksisåret opplevde jeg det som et særlig viktig bakteppe i møte med dem som hadde blitt tvunget til å forlate hjemmet sitt og barna sine, uten mulighet til å bli hørt i forkant. Oppgaven har vist at det har vært et politisk ønske med inngripende forebyggende tiltak for å redusere familievold. Det er vurdert at konsekvensene ved å ikke gripe inn er så store, at vi er villig til å fire på rettssikkerheten. Det innebærer at det vil være uskyldige som i en periode blir nektet adgang til eget hjem. Det må vi være bevisst.

5 Litteraturliste

Lov

Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 (den gamle straffeloven, ikke lenger gjeldende)

Lov 22.mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)

Lov 4.august 1995 nr.53 om politiet (politiloven)

Lov 21.mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (Menneskerettighetsloven)

Lov 20.mai 2005 nr. 28 om straff (den nye straffeloven trådte i kraft 01.10.2015)

20.05.2005

Forarbeid:

NOU 1992:16

Ot.prp.nr 33 (1993-1994)

Ot.prp. nr. 109 (2001–2002)

NOU 2009:15

Høringsnotat fra Justis- og politidepartementet, oktober 2001. S.nr 01/9200

Rettspraksis

Rt 1998 s. 1638.

toslo-2006-123906

Internasjonal rett

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 4.november 1950 (EMK)

Bøker:

Fredriksen, Steinar, *Innføring i straffeprosess*, 3.utgave (Oslo 2013)

Gisle Jon (red), *Jusleksikon*, 3.utgave (Oslo 2007)

Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjærholt og Kirsten Sandberg (red), *Barnekonvensjonen – barns rettigheter i Norge* (Oslo 2008)

Kjønstad, Asbjørn(red.) mfl., *Barnevern, fylkesnemnder og rettssikkerhet*, 1.utgave (Oslo 2002)

Lie, Elisabeth Myhre, *I forkant – kriminalitetsforebyggende politiarbeid*, 2.utgave (Oslo 2015)

Lindstad, Siri, «*Det er jo ikke bare å gå*», *Bjørnen sover* (Oslo 2007)

Storberget, Knut (red), «*Men man kan jo aldri være trygg*», *Bjørnen sover* (Oslo, 2007)

Masteroppgave:

Geir Sunde Haugland, *Besøksforbud etter straffeprosessloven 222 a*, Universitetet i Bergen, 2007.

Hanne Bernhardsen, *Ileggelse av besøksforbud etter straffeprosessloven § 222 a. En analyse av bestemmelsen*, Universitetet i Tromsø, 2007